

Prof. dr JOAN ROBINSON, Kembridž, Engleska

TEORIJA RADNE VREDNOSTI KAO UVOD U ANALITIČKI SISTEM

I

Jozef Šumpeter u delu »Kapitalizam, socijalizam i demokratija« opisao je Marksa kao učenog i radnog ekonomistu-analitičara¹.

Možda je čudno što ističem ovaj elemenat u slučaju autora koga sam nazvao genijem i prorokom. Ipak treba da budemo svesni vrednosti toga... Ovo neprekidno nastojanje da se školuje i da savlada sve što se moglo savladati oslobodilo ga je donekle predrasuda i posebnih naučnih ciljeva, premda je svakako radio da bi potvrdio određenu viziju. Za njegov snažni intelekt najvažnije je bilo interesovanje za problem kao problem, uprkos njemu samome: i ma koliko da mu je bilo stalo do krajnjih rezultata, u toku rada trudio se pre svega da usavrši analitička oruđa koja mu je nudila ondašnja nauka, da reši logične teškoće i da na dobijenim temeljima gradi teoriju, koja je bila, uprkos svojim nedostacima, po prirodi i nameri zaista naučna.

Lako je videti zašto su i prijatelji i neprijatelji pogrešno tumačili prirodu njegovog rada u čisto ekonomskoj oblasti. Za prijatelje je bio mnogo više od profesionalnog teoretičara te su smatrali da bi preterano isticanje ovog aspekta njegovog rada ličilo gotovo na blasfemiju. Neprijatelji, koji su našli zamerke njegovim stavovima i njegovom teorijskom argumentu, nikako nisu mogli da priznaju da je u nekim delovima svoga rada učinio upravo ono što su toliko cenili kod drugih.

Jasno je ortodoksna akademska ekonomija bila jako osiromašena time što je odbijala do ozbiljno shvati Marksa. Plitka teorija Austrijanaca, koju je Buharin ismevao kao *ekonomsku teoriju dokone klase*, Maršalove koncepcije kamatne stope kao »nagrade za čekanje«, koju je Dž. B. Klark sveo na »marginalnu produktivnost ka-

¹ Op. cit., glava III.

pitala«, i izrada Walrasovog modela opšte ravnoteže razmene na tržištu gde se sama proizvodja tretira kao vrsta razmene, svi predstavljaju odbranu od marksizma. Sada su osetno pokolebani kako zbog kritike, koju akademski ekonomisti pokušavaju da uguše jer ne mogu da odgovore na nju, tako i zbog očigledne nesposobnosti da pruže sredstvo pomoću kojeg bi se rešavali problemi vezani za sadašnju krizu u svetskoj tržišnoj privredi. Ovo žalosno stanje akademskog učenja u velikoj je meri rezultat njegovog odbijanja da razmatra pitanja koja je postavio Marks.

Istovremeno, marksizam je bio osiromašen jer se nije usavršavao i razvijao analitički aparat koji je Marks ostavio u nasleđe. Šumpeter je napomenuo da je Marks bio i prorok i naučnik. Razlika između onog šta kaže prorok i naučnik ne leži u tome šta se kaže već u načinu na koji se to prima. Dužnost učenika naučnika jeste da proveravaju njegove rezultate i da usavrše njegove hipoteze uporedo sa razvitkom znanja; dužnost učenika proroka jeste da veruje šta on kaže. Verovanja se lako pretvaraju u dogmatizam budući da učenik nikada ne može da bude siguran da je doktrinu pravilno razumeo; najsigurnije je ponoviti lekcije učitelja njegovim sopstvenim rečima.

Akademici ugnjetavaju marksiste na zapadu u toj meri da ovi drugi prihvataju Marksovu terminologiju kao odbrambeni mehanizam, odbijajući da ga prevedu na jezik koji bi akademike lišio izgovora da je nerazumljiv. Sada kada su ortodoksni akademici očigledno zbunjeni, ovaj način dokazivanja više ometa nego što doprinosi renesansi političke ekonomije kojoj zapadni ekonomisti teže.

II

PRIRODA KAPITALIZMA

Marks je zasnovao svoju ekonomsku analizu na engleskim klasicima, naročito na Rikardu, ali je uneo element koji je njima nedostajao — posmatranje kapitalizma kao posebnog ekonomskog sistema koji se razvijao u posebnim istorijskim uslovima i koji će se razvijati u skladu sa sopstvenim inherentnim karakteristikama.

Pojava industrijskog kapitalizma zahtevala je, s jedne strane, postojanje proletarijata — tj. mnogih porodica koje ne poseduju ni zemlju ni sredstva za proizvodnju tako da postoji veliki broj pojedinaca koji mogu raditi za najamnine — i, sa druge strane, mali broj porodica sa velikim akumuliranim bogatstvom, koje se može koristiti za njihovo zapošljavanje na način koji će donositi profit. Mislím da nijedan akademski ekonomista ne može da poriče ovu očiglednu činjenicu, ali oni je u svojim teorijama prikrivaju.

Uvođenjem kapitalizma u poljoprivredu, u Engleskoj je stvoren proletarijat u vreme kada je došlo do eksplozije stanovništva. Umesto da poljoprivreda zbog rasparčavanja seljačkih gazdinstava

apsorbuje sve više zemljoradnika, odnos između rada i zemlje bio je ograničen brojem zemljoradnika čije je zapošljavanje pri postojećim najamninama bilo rentabilno.

Postoji veliki raskorak između ekonomske teorije fiziokrata i teorije Adama Smita. Za fiziokrate je bilo normalno da proizvođači, tj. sitni farmeri i zanatlije, poseduju i upravljaju sopstvenim obrtnim kapitalom, koji neprekidno reprodukuju, a koji uključuje naknade za njihove porodice. (Seljaci moraju da plaćaju rentu; njihova reprodukcija daje višak, dok zanatlije ostvaruju bruto-primanja prodajom svojih proizvoda, čime obezbeđuju samo sredstva za život i sredstva koja ulažu u proizvodnju). Za Adama Smita je normalno da radnici dobijaju najamnine, a da njihovi gospodari izvlače višak u obliku profita.

Isključenje potencijalne radne snage iz poljoprivrede nipošto ne garantuje njeno zapošljavanje u industriji. U 18. veku u Engleskoj su neke porodice putem trgovine ostvarile veliko bogatstvo. Kako nisu imale aristokratske rasipničke navike, kapital je mogao da se ulaže u industriju.

Postoji treći faktor u istorijskom razvitku kapitalizma — naučna revolucija, koja je uticala na razvoj tehnologije. Fabrički sistem bio je sredstvo da se iz date radne snage iscedi više rada nego kad bi ga obavljale samostalne zanatlije i, kao što je istakao Stiv Marglin, podela rada Adama Smita predstavlja pre sredstvo za namećanje discipline nego izvor tehničke ekonomije. I pored toga, industrija takvim sredstvima ne bi daleko odmakla.

Sušтина primene nauke u tehnologiji ogleđa se u primeni energije (najpre samo rečnih tokova) kao dodatka ljudskim mišićima. To je zahtevalo zapošljavanje velikih grupa radnika pod jedinstvenom kontrolom i ulaganje sredstava koja nijedan pojedinačni zanatlija ne bi smogao. Iz ovoga se razvio industrijski kapitalizam. (Postojao je četvrti zahtev za razvoj industrije, koji marksisti ne ističu dovoljno — pojava dovoljnog viška poljoprivrednih proizvoda, koji je mogao pored sopstvenih potreba, da zadovoljava i potrebe gradskog stanovništva, nacionalne administracije i vojske).

Marks je opisao razvoj kapitalizma u teoriji radne vrednosti. Profit je višak vrednosti koji se oduzima od napornog rada proizvođača ili neplaćeni rad; investicije i tehnički progres proizlaze iz težnje za sve većim viškom vrednosti, koji pokreće kapitaliste. Iz borbi radnika za najamnine i uslove rada razvija se klasna borba. Gradi se državni aparat, koji treba da pomaže kapitalistima u ugnjetavanju rada.

Ovaj opis sistema nosi istaknuto obeležje ideologije, koja treba da pomaže radnicima u njihovoj borbi, ali njeno pretvaranje u dogmatizam smanjilo je njenu korisnost kao metoda analize.

Teorija *eksploatacije* ima dve ozbiljne slabosti. Prvo, dok daje ubedljiv opis porekla industrijske revolucije i njenog današnjeg prodiranja u mnoge bivše kolonije, ona se ne može lako pomiriti sa

velikim porastom u potrošnji dobara i usluga od strane radničke klase u razvijenim kapitalističkim zemljama.

Čitajući I tom »Kapitala« stičemo utisak da se u njemu predviđa da će u toku razvitka kapitalizma nivo realnih najamnina ostati više ili manje konstantan. Kada akumulacija nadmaši porast stanovništva tako da se radnim mestima apsorbuje rezervna armija rada, realne najamnine rastu; upravo zbog toga akumulacija se usporava, dok se rast stanovništva nastavlja; istovremeno pronalasci čiji je cilj ušteda rada smanjuju broj radnih mesta po jedinici investicija; tako se opet regrutuje rezervna armija, dok se privremeni rast realnih najamnina kreće u suprotnom pravcu. Iz III toma (koji Marks nikada nije potpuno doterao) jasno proizlazi da se od realnih najamnina očekuje da će rasti jer se pretpostavlja da će stopa eksploatacije ostati uglavnom konstantna, dok se tehnički progres nastavlja. Konstantna stopa eksploatacije znači konstantno učešće najamnina u neto-proizvodu; kada neto-proizvod raste, tada rastu stope realnih najamnina. U delima Marksa i Engelsa ima mnogo odeljaka u kojima se porast najamnina spominje, ali oni očigledno nisu predviđali u kojoj meri moderni kapitalizam može da oslabi revolucionarnu indignaciju svoje sopstvene radne snage. Iz političkih razloga ovim radnicima ne treba reći da je njihov životni standard moguć zahvaljujući superekploataciji Trećeg sveta.

Drugi razlog što terminologija radne vrednosti i eksploatacije nije pogodna za diskusiju o modernom svetu vezan je za koncepciju socijalizma. Marks je očekivao da će revolucija koja će svrgnuti kapitalizam izbiti u najrazvijenijim industrijskim centrima, gde bi se izvršio veliki istorijski zadatak akumulacije i tehničkog razvitka. Klasna borba mogla bi se tada okončati, dok bi društvo moglo da se koristi svojim resursima razumno radi zadovoljavanja svojih društvenih potreba.

Socijalizam više nije san. Danas postoji veći broj »potpuno planskih privreda«, kako se u dokumentima Ujedinjenih nacija delikatno nazivaju. Suprotno Marksovom predviđanju, revolucije su do sad izbijale u industrijski nerazvijenim zemljama. Stoga je njima bila potrebna pre svega brza akumulacija, a planiranje se pokazalo kao efikasno sredstvo za to.

Akumulacija znači raditi da bi se proizvela sredstva za proizvodnju (i sredstva odbrane) koja nisu raspoloživa za potrošnju. Izvlačenje viška u sovjetskoj sferi koji se može investirati ne opisuje se, razume se, kao eksploatacija. Kaže se da kapitalisti pod kapitalizmom izvlače višak vrednosti radi svoje privatne koristi; u socijalizmu radnici vrše ulaganja za svoju sopstvenu budućnost. Međutim, budućnost je daleko, a u međuvremenu industrijska tehnologija svuda nameće iste uslove života.

»Zakon vrednosti« u sovjetskoj sferi potpuno je promenio svoje značenje. Tamo znači potrebu da se održi ravnoteža između ponude i tražnje na tržištu potrošnih dobara. — Ova koncepcija je bliža akademskoj ekonomiji nego bilo čemu u Marksa.

Velika vizija međunarodnog radničkog pokreta razbijena je avgusta 1914, ali je upravo ovaj rat sondirao teren za prvu revoluciju koja je sprovedena u ime marksizma. Umesto da pokušavamo da uklopimo u Marksova predviđanja sve što se otada desilo, bolje je da pokušamo da koristimo Marksov sopstveni metod istorijske analize da bismo razumeli zašto se ova predviđanja nisu ostvarila.

III

MERA OSTVARENE PROIZVODNJE

Jedan aspekt teorije radne vrednosti jeste metod koji je Marks obično opisivao kao proces proizvodnje. *Vrednost* robe sastoji se od časova radnog vremena potrebnih za njenu proizvodnju. Tok ostvarene proizvodnje, recimo godišnje, koji rezultira iz zaposlenosti date radne snage, predstavlja tok utrošenog radnog vremena. Rikardo se mučio tragajući za jedinicom apsolutne vrednosti kojom bi merio nacionalni dohodak. Marks je rešio problem uzevši kao jedinicu radno vreme. Velika prednost toga je bila u tome što je mogao da misli kvantitativno, ne zapadajući u staru nedoumicu oko odnosa između upotrebne i prometne vrednosti.

Imao je jasnu predstavu o razlici između ostvarene bruto — i neto-proizvodnje. U formuli $c+v+s$, znači ispražnjenje ranije postojeće zalihe sredstava za proizvodnju, dok $v+s$, najamnine plus višak, znači *vrednost* viška proizvodnje preko zamene zaliha, tj. neto-proizvod.

Marks tretira c kao *vrednost* koja je stavljena u zalihe u prošlosti kada je proizvedena, a koja je sada utrošena. To ne zadovoljava sasvim. Kao što smo svi svesni, deo materijala i energije koji se koriste u tekućoj proizvodnji potiče od eksploatacije resursa koji se ne mogu zameniti; njihov doprinos ne može se procenjivati samo kao rad utrošen na njihovu ekstrakciju. Međutim, Marksov način obeležavanja pomaže nam da ovo jasno sagledavamo, dok je u akademskom tretmanu »kapitala« sve pokrkan.

Vrednost toka ostvarene neto-proizvodnje, $v+s$, sastoji se iz svih radnih časova obavljenih u toku godine; v je *vrednost* najamnina — dobara utrošenih od strane radnika, dok je s *vrednost* potrošnje i investicija rentijera, tj. trošenje profita.

Ovaj metod agregacije odgovarao je Marksovom načinu mišljenja, ali to nije jedini moguć metod. Prošlogodišnji nacionalni dohodak određene zemlje nešto je što se stvarno desilo. To je deo objektivne stvarnosti. Sastojao se iz stvarnih tokova proizvedenih dobara i iz stvarnih tokova novčanih plaćanja. Nijedan jednostavni način njegovog predstavljanja ne može sasvim da zadovolji jer je krajnje složen. Kada se primenjuje bilo koja mera, treba imati u vidu njena ograničenja. Budući da se danas raspolaze statistikama

o tokovima novčanih plaćanja, to one predstavljaju najbolju meru. Koristeći se informacijom koja se prezentira u vidu »buržoaskih« kategorija mi ne izneveravamo teoriju radne vrednosti i ne zastupamo stav da se pomoću profita meri »produktivnost kapitala«.

Stopa eksploatacije s/v može se interpretirati kao odnos između neto-profita i izdataka za radnu snagu za industriju kao celinu. Učešće najamnina u dodatnoj vrednosti korisna je i važna informacija te je ne bi trebalo odbaciti zbog toga što se tačno ne uklapa u marksističke kategorije *vrednosti*.

Ako znamo prosečnu godišnju nominalnu najamninu po radniku i obim zaposlenosti, tada znamo novčanu vrednost toka neto-profita koji odgovara elementu s . Ako dodamo troškove zamene c , tada znamo tok bruto-profita. Kalkulacija izražena u novcu pogodnija je od one u *vrednosnim* izrazima iz dva razloga: statistički podaci, premda nikada nisu savršeni, mogu se lakše dobiti, a bruto i neto-profit u novčanim izrazima utiču na odluke poslovnih ljudi koji ne znaju ništa o *vrednosti*.

IV

CENE

Marks je preuzeo teoriju određivanja cena roba od klasičnih ekonomista. Teorija vrednosti bila je za njih bitan i neshvatljiv problem i Marks je od njih preuzeo osećanje za njen veliki značaj kao ključ koji pomaže da se shvati suština kapitalizma.

Od Adama Smita je preuzeo doktrinu da se u prekapitalističkoj privredi razmena roba (dabar i divljač) morala vršiti po cenama koje su bile srazmerne troškovima rada. Tako je verovao da bi se u privredi proste robne proizvodnje — nezavisne zanatlije — proizvodi razmenjivali po *vrednostima*. Čini mi se da je ovo sasvim neubedljivo. Razmena povlači specijalizaciju. Ako bi svaka porodica mogla da uhvati onu divljač ili da proizvodi onu vrstu dobara koja joj je potrebna za njenu sopstvenu upotrebu, tada ne bi bilo razmene i cena (premda bi mogle da postoje razlike u subjektivnim troškovima za dobra koja se dobijaju lakše ili teže). Zanatlije su specijalizovane na osnovu veštine koju pretpostavlja njihov zanat, tako da je svaka vrsta rada različita, i ne može se upoređivati samo na osnovu časova. Sve zanatlije poseduju odgovarajuću opremu i upravljaju svojim sopstvenim obrtnim kapitalom, koji, kao što smo videli, uključuje sredstva za održavanje njihovih porodica. Održavanje zaliha, kao i rad, uključeni su u njihove troškove proizvodnje. Njihove zarade mogu se utvrđivati pomoću koncepcije pravedne cene ili na njih mora da utiče ponuda i tražnja. U stvari, ortodoksna teorija tržišne cene odnosi se na ovu vrstu privrede, a ne na kapitalizam.

Rikardova teorija cena pod kapitalizmom, koju je preradio Pjero Srafa, savršeno je koherentna. Stopu profita na kapital odre-

đuju tehnički uslovi proizvodnje — uključujući dužinu perioda prometa za svaku robu — i troškovi proizvodnje roba. Da bi se eliminisao uticaj rente, proizvodnja se razmatra na marginalnoj parceli zemlje koja ne donosi rentu. Realna najamnina nije utvrđena na nivou egzistencije već je nešto poput Marksove *vrednosti* radne snage. Troškove svake vrste robe tada određuje radno vreme potrebno za njenu proizvodnju plus profit po stopi koja se dodaje na vrednost kapitala investiranog tokom perioda proizvodnje i na troškove iznošenja roba na tržište. Odstupanje cena roba od njihovih radnih vrednosti zavisi od odnosa između kapitala i rada koji su vezani za razne tehnike proizvodnje.

Marks počinje obrnutim putem, i to jednoobraznom stopom eksploatacije, tako da je dato učešće profita u prinosu. *Učešće* profita je u jednom smislu mnogo važnije od profitne *stope*. Ono predstavlja stvarne tokove plaćanja i dohodaka, dok je profitna stopa kalkulacija koja se vrši u glavi. U I tomu *Kapitala* argumenti se iznose u *vrednosnim* izrazima i ne diskutuje se o odnosima između *vrednosti* roba i njihovih cena. U III tomu uvodi se jednoobrazna profitna stopa i pronalaze »cene proizvodnje«, koje odgovaraju Rikardovim cenama (premda Marks kalkulaciju nije tačno završio). O odnosu između cena i *vrednosti* ima mnogo protivrečnih mišljenja, koja, međutim, ničemu ne vode. Srafa daje jasan model na bazi jedne tehnike, koja pokazuje značenje *vrednosti*, radno vreme koje je direktno i indirektno potrebno da bi se proizvela roba i kako su *vrednosti* sistematski vezane za cene preko visine profitne stope. To daje uprošćenu sliku o tome kako eksploatacija deluje u kapitalističkoj privredi koja održava stalnu stopu rasta proizvodnje bez kriza.

Uzged budi rečeno da je njena velika zasluga ta što je zadala udarac akademskoj teoriji profita kao meri »produktivnosti kapitala«.

V

AKUMULACIJA I EFEKTIVNA TRAZNJA

Jedan od najdragocenijih delova Marksove analize predstavlja šema proširene reprodukcije. Upravo na toj bazi Mihael Kalecki je izgradio svoju verziju onoga što je postalo poznato kao Kejnsova teorija zaposlenosti i njegovo posmatranje akumulacije u kapitalističkim, socijalističkim i nedovoljno razvijenim privredama.

Marksov argument treba prilagoditi da bi pomoću njega mogli da se rešavaju savremeni problemi. Marks je opisivao razmenu između odeljaka u *vrednosnim* izrazima, ali je pogodnije operisati cenama; i, drugo, Marks je tretirao proces stvaranja *vrednosti* tako

što je rad odvajao od procesa realizacije *viška vrednosti* putem prodaje roba.

U modelu Kaleckog integrisana su dva aspekta profita. Izdaci za odeljak I, tj. bruto-investicije, i izdaci iz dohotka rentijera za odeljak III, luksuzna dobra, sačinjavaju ukupni tok profita, dok se izdacima na radnu snagu sva tri sektora kupuje tok ostvarene proizvodnje sredstava za život proizvedenih u odeljku II.

Kad postoji rezerva nezaposlenog rada, tada porast investicija povećava profite i zaposlenost u sva tri sektora. Kada se izgledi za realizaciju profita iz bilo kog razloga smanjuju, investicije se usporavaju te dolazi do pada stvarnih profita i zaposlenosti. Ovo su kratkoročni aspekti realizacije.

Treba takođe razmotriti dugoročne odnose. Kada je akumulacija rasla izvesno vreme brže od stanovništva, tada se apsorbuje rezervna armija rada. Radnici tada mogu da se cenkaju, dok realne najamnine mogu da rastu te se učešće profita smanjuje. Ovo može, ali ne mora, da ima nepovoljan uticaj na investicionu delatnost. Ako je izražen konkurentski podsticaj da se akumuliraju, tada nestašica rada podstiče tehničke inovacije čiji je cilj porast proizvodnje po zaposlenom; ovo može da prouzrokuje porast investicija, koji neutrališe tendencijski pad profitne stope.

Široki zamah Marksove analize akumulacije i razvitka kriza predstavlja bazu za razumevanje istorije kapitalizma i problema planskih privreda, ali način na koji Marks razmatra tehničku promenu kvare izvesna zbrka u koncepciji organskog sastava kapitala i stav da inovacije koje zahtevaju porast odnosa između kapitala i rada prouzrokuju pad profitne stope.

Ovaj problem se javlja zbog toga što Marks ostvarenu proizvodnju meri samo *vrednošću* i što nema jedinicu za fizički proizvod. Suština je tehničkog progressa u tome da se povećava proizvodnja po jedinici *vrednosti*. Tehničke inovacije, ako čak i troše kapital, dozvoljavaju profitnoj stopi da raste kada realne najamnine ostaju konstantne ili da najamnine rastu uz konstantnu profitnu stopu. Ništa ne može prisiliti kapitaliste da instaliraju tehničku opremu koja povećava investicije po zaposlenom ako u odgovarajućoj meri ne povećava i profit po zaposlenom. Uvek bi mogli da se i dalje koriste starom tehnikom ukoliko im se ne nudi ništa bolje.

Sve veća disproporcija u odnosu između kapitala i rada u savremenoj tehnologiji stvara veoma ozbiljne probleme, ne zbog toga što smanjuje profitnu stopu već zbog toga što smanjuje zahtev za rad i preti visoko razvijenim privredama stalnom nezaposlenošću čak i za vreme kratkotranjog buma. U principu, trebalo bi da planske privrede budu kadre da ovaj problem izbegavaju.

Prof. Dr. JOAN ROBINSON, Cambridge, England

LACOUR-VALUE THEORY AS AN ANALITICAL SYSTEM

Summary

The author holds that the orthodox economics has been impoverished as it did not consider Marx seriously, which follows also from Bukharin's criticism of the psychological school. Marxism was impoverished, too, as it did not improve and did not develop the analytical apparatus which it had inherited from Marx.

It is the duty of the scholar to develop theories and to verify all the hypotheses in everyday life. It is here that vast potentials for the further development of economic theory are to be found. The author criticizes the academic concepts of the orthodox school, mentioning thereby also the dogmatic approach of western Marxists to Marxism, to whom it served as defense and who did not even try to translate it to the language which could be understood by economists in the West.

The author deals then with the nature and the development of capitalism and with the distinguished features of Marx's analysis during his different phases of development. Then she analyzes Marx's theories of exploitation, surplus value and accumulation. The author advocates thereby the application of Marx's method of historical analysis for the sake of a better understanding of historical events from his death up to the present day.

Next follows an analysis of labour value and the pricing theory of Marx, which is to him as well as to the classical writers the key for the solution of problems under capitalism. The author emphasizes the contribution of M. Kalecki to the development of economic thought and holds that the theory of effective demand should be introduced into the Marxian theory. The rising ratio between capital and labour brings about not only a decline of the profit rate but also a decline of the demand for labour force and employment, which breeds crises under capitalism.

Проф. ДЖОАНА РОБИНСОН: Кембридж, Англия

ТЕОРИЯ ТРУДОВОЙ СТОИМОСТИ В КАЧЕСТВЕ ВВЕДЕНИЯ В АНАЛИТИЧЕСКУЮ СИСТЕМУ

Резюме

По мнению автора ортодоксальная экономия, не принявшая теорию Маркса объединила свое содержание о чем говорит в своей критике психологической школы Бухарин. Одновременно то же самое можно сказать и о марксизме, т. к. он не совершенствовал и не развивал аналитический аппарат, который Маркс оставил в наследство своим последователям.

Перед ученым стоит долг развивать существующую теорию и проверять гипотезы на практике, что, в свою очередь, создает широкое поле деятельности для дальнейшего развития экономической теории. При этом автор критикует академические концепции ортодоксальной школы и указывает на догматический подход к марксизму со стороны западных марксистов, которым последний послужил в качестве защитного механизма, а который они не потрудились перевести на общепонятый язык западных экономистов.

Далее автор указывает на характер и развитие капитализма и на характерные особенности анализа Маркса и его различных фаз развития. Затем автор анализирует теорию эксплуатации по Марксу, прибавочную стоимость и накопление. При этом автор указывает на пользу использования метода исторического анализа Маркса в целях лучшего понимания исторических событий после его, его смерти вплоть до наших дней.

Автор анализирует проблематику трудовой стоимости и теорию определения цен товаров у Маркса, которая у него также и у классиков является ключом для решения проблемы капитализма. Автор подчеркивает вклад данный Каутским в область развития экономической мысли и указывает на необходимость введения теории эффективных изысканий в марксистской теории. При этом автор отношения между капиталом и трудом все больше приводит не только до сокращения нормы прибыли, но и до сокращения спора рабочей силы и безработицы, которая вызывает кризисные положения при капитализме.